

**ВІДГУК
офіційного опонента,
доктора економічних наук, професора
Андрушківа Богдана Миколайовича
на дисертаційну роботу
Дудзяк Оксани Антонівни:
«Відновлення та розвиток сільських територій: теорія методологія і
практика» глобалізації: теорія, методологія, пріоритети», подану на
здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка і управління національним господарством**

**1. Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими
програмами, планами та темами.**

В умовах адміністративно-територіальної реформи, проблема розвитку сільських територій в нашій державі, і відповідно сільськогосподарського виробництва, як основного виду діяльності, в якому зайнято більше третини населення України є надзвичайно важливою. Як відомо сучасний розвиток аграрного сектору України здебільшого орієнтований на укрупнення господарюючих суб'єктів, створення великих аграрних компаній та холдингів. Це призводить до зменшення кількості робочих місць, міграції сільського населення у великих містах, далеке та близьке зарубіжжя. Не на останньому місці є проблема деградації сільських територій, що підриває основи подальшого розвитку не лише аграрного сектору, але й ставить під загрозу продовольчу безпеку держави. У нинішніх умовах сільські території розглядаються не тільки як місце проживання близько третини населення України, а також як невід'ємна частина аграрного сектору країни.

Обраний Україною євроінтеграційний вектор потребує формування зasad структурної політики сільського розвитку. Проте вона має здійснюватися на приписах власного підходу з урахуванням історичного досвіду та сучасної практики. Принципові зміни в господарському механізмі сільського розвитку закладалися ще з тоталітарного періоду, через пропозиції розширення прав українських підприємств шляхом самостійної організації виробництва, реалізації продукції, розвитку соціальної сфери села.

Задекларована перебудова органів державного управління мала на меті вирішення перспективних соціально-економічних та науково-технічних завдань, пошук найдієвіших форм об'єднання науки і виробництва. Ставилися питання про удосконалення організації управління, ліквідацію зайвих ланок, спрощення структури апарату управління, підвищення його ефективності, які залишилися нереалізованими.

Повноцінне функціонування та сталий соціально-економічний розвиток українських сільських територій безпосередньо впливає на рівень продовольчої, екологічної, а, отже, – економічної безпеки країни, і в свою чергу залежить не лише від ефективності функціонування розміщених на них агропромислових підприємств, а й насамперед – від вдалої державної політики. Низка фундаментальних досліджень різних аспектів розвитку сільських територій дали можливість сформувати самостійний науковий напрям, який є досить перспективним і стрімко розвивається у провідних наукових центрах України та світу.

Проблеми села, сільського населення в Україні перебувають в центрі уваги суспільства. Одним з основних аспектів соціально-економічної політики України є побудова моделі розвитку сільських територій, яка б відповідала стандартам розвиненої європейської країни. Сучасні умови потребують дієвих механізмів створення сприятливих умов для комплексного розвитку сільських територій, високоефективного конкурентоспроможного аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем села. Вирішення вказаних проблем пов'язано з розробленням програм ефективного розвитку економічного потенціалу, становленням інноваційної моделі розвитку сільських територій.

Актуальність дисертаційного дослідження обумовлюється наявністю ряду невирішених проблем у відновленні та розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Незважаючи на значну кількість опублікованих праць з питань розвитку сільських територій чимало аспектів та питань

залишаються невисвітленими та не вирішеними. Зокрема це стосується аспекту «відновлення» сільських територій України.

Свідченням того, що дисертаційне дослідження Дудзяк О.А. своєчасне і актуальнє, є те, що роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0114U007032).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Достовірність та обґрунтованість представлених Дудзяк О.А. наукових положень, висновків і пропозицій, що були сформульовані у дисертаційній роботі підтверджуються використанням широкої інформаційної бази за темою проведених досліджень; зокрема інформаційно-аналітичні, офіційні матеріали та вибіркові масиви даних Державної служби статистики України, Головного управління статистики Хмельницької та тернопільської областей та інші. Що дало можливість раціонально використати загально-наукові методи дослідження і дозволило обґрунтувати положення, висновки та пропозиції викладені в дисертації.

Мета, об'єкт і предмет дослідження цілком відповідають обраній темі, а сформульовані в дисертації наукові завдання за своїм змістом відповідають актуальній проблематиці у визначеному напряму. За результатами дослідження отримані нові наукові положення, розроблено та обґрунтовано нові теоретико-методологічні підходи щодо відновлення та розвитку сільських територій в сучасних економічних реаліях і обґрунтування методичних та науково-практичних положень механізму економічної модернізації сільських територій та визначення пріоритетних напрямів їх відновлення.

Дисертаційна робота логічно структурована, зміст наукових завдань відповідає сформульованим твердженням, науковим обґрунтуванням, висновкам.

Дисертант в достатній мірі володіє науковими методами пізнання та проведення аналітичних досліджень. Так, використання історичного методу дозволило дослідити становлення й розвиток українського селянства, абстрактно-логічний, системний та порівняльний аналіз, монографічний, економіко-статистичні методи сприяли провести дослідження в напрямі аргументації наукових тверджень, формулювання гіпотез та підтвердження основних з них аналітичними дослідженнями.

Обґрунтовані висновки та рекомендації пройшли апробацію на виробництві, використані у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку, окремих ОТГ. Достовірність отриманих результатів також підтверджується географією їх апробації на міжнародних і всеукраїнських конференціях, досвіду закордонного стажування з питань створення інформаційно-консультативних служб.

Отже, ступінь обґрунтованості поданих наукових положень, висновків та пропозицій викладених в дисертаційній роботі Дудзяк О.А. не викликає сумніву.

3. Оцінка ідентичності змісту автореферату та дисертаційної роботи, повнота відображення результатів в опублікованих наукових працях.

Автореферат узагальнює зміст та у повній мірі розкриває основні результати, висновки і рекомендації дисертаційної роботи, містить положення, ідентичні змісту дисертаційної роботи.

За результатами виконаних досліджень опубліковано 34 наукових праць, із них одноосібна монографія обсягом 18,5 друк. арк. та монографія у співавторстві, 22 статті у наукових фахових виданнях України, з яких 19 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометрических баз даних, 2 статті – у

виданнях іноземних держав, 9 публікацій у матеріалах і тезах конференцій. Загальний обсяг, що особисто належить автору 28,67 друк. арк.

Кількість і обсяг публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано ті ідеї та елементи наукових досліджень, що належать автору особисто.

4. Оцінка мови, стилю, оформлення дисертації та відповідності паспорту спеціальності.

Дисертаційне дослідження Дудзяк О.А. написано державною мовою, наукова термінологія є загальновизнаною. Зміст роботи, її концептуальні положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Обсяг, зміст і рівень наукової новизни дисертаційної роботи, ступінь достовірності та обґрунтованості теоретичного і практичного значення положень, висновків і рекомендацій, апробації та практичного впровадження, повнота висвітлення у публічних джерелах відповідають вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт, які подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

5. Найбільш суттєві наукові результати з виокремленням наукової новизни.

Наукова новизна результатів дослідження Дудзяк О.А. пов'язана із обґрунтуванням пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблем відновлення та розвитку сільських територій в умовах децентралізації та євроінтеграції, розвитку сільської громади у новостворених ОТГ. Серед найважливіших винесених на захист положень наукової новизни досліджень, можна відмітити:

- розроблені автором методологічні засади територіально-функціональної моделі пошуку інвесторів для відновлення і розвитку сільських територій України в процесі децентралізації на умовах поєднання науково-практичних підходів, представлених на прикладі політики Європейського та Азійсько-Ізраїльського напрямів, яка спрямована на вирішення проблем соціально-економічного розвитку сільських територій;

- в роботі обґрунтована методологія оцінювання адміністративно-територіальної реформи за допомогою комплексної оцінки чинників соціологічного дослідження, як ключової ланки у відновленні та розвитку сільських територій України;

- автором запропоновано новий підхід до трансформації структури інституційного середовища сільських територій, що виступають складовою соціо-економіко-екологічної системи, що має бути спрямована на підвищення значення ОТГ у забезпеченні сталого розвитку регіонів України та загальній взаємодії із сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами, дорадчими службами та закладів вищої освіти; змістовним науковим доробком є сформований авторський підхід щодо ролі аграрної освіти у відновленні сільських територій, що особливо актуалізується в контексті сучасних глобалізаційних впливів та трансформаційних змін.

- з метою обґрунтування планів розвитку сільських територій та громад розроблено систему інтегральних показників оцінювання їх сталого розвитку за трьома типами систем соціально-економічного простору сільських територій в умовах поглиблення процесу трансформації національної економіки, які включають системи соціального розвитку за нульовою, позитивною та негативною динамікою;

- удосконалено концептуальний підхід до диверсифікації сільськогосподарського виробництва та створення можливостей використання праці громади для вирішення локальних проблем виробничо-збудового характеру;

- в умовах посилення уваги до альтернативних джерел енергії важливим нами вбачається розроблені автором методичні підходи до оцінки впливу енергозберігаючих технологій на розвиток сільських територій, здешевлення ресурсної складової у формування доходів сільської громади;
- дістало подальшого розвитку: трактування сільськогосподарської дорадчої діяльності за трансформаційних змін інституціонального середовища, що знайшло своє відображення в удосконалених моделях дорадчих служб, удосконаленні вищої післядипломної аграрної освіти у сільських територіях;
- методологічні підходи до визначення перспектив відновлення та розвитку сільських територій України, які, у порівнянні з іншими підходами, передбачають не лише розвиток сільського господарства й кооперації, а й диверсифікацію за рахунок агротуристичного бізнесу, виробництва та реалізації екологічно чистої продукції, розвитку соціальної й виробничої інфраструктури в сільській місцевості;
- авторський підхід у розроблені методів оцінювання ефективності існуючих інститутів та інституцій визначає алгоритм реалізації програми відновлення та сталого розвитку сільських територій.

6. Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи.

Достатньо високий рівень теоретико-методологічних положень дисертаційної роботи та викладені наукові концепції не позбавлені окремих зауважень та дискусійних моментів:

1. В роботі проаналізовані порівняльні переваги та виклики розвитку сільських територій з врахуванням можливостей впливу на вирішення існуючих проблем. Досліджено переваги популяризації вищої аграрної освіти (с. 312), диверсифікації за рахунок агротуристичного бізнесу (с. 390), впровадження екологізації та популяризації екологічної свідомості (с. 419). Однак, поза увагою залишилось питання розвитку сільських

територій в напрямі досягнення таких цілей, як забезпечення надання в сільській місцевості різносторонніх якісних послуг, що особливо актуалізується в сучасних умовах децентралізації та адміністративно-територіальної реформи.

2. Значний вплив на формування і напрям розвитку сільських територій мають крупнотоварні аграрні підприємства, що концентрують значну частину ресурсів та значним чином визначають соціальну інфраструктуру сільської місцевості та її громад. Збагатило б аналітичну частину роботи дослідження таких впливів та напрямів подальшої співпраці територіальної громади і товаровиробників, особливо у світлі розвитку подій з можливими змінами прав власності на земельні ресурси.

3. Можливо ширше варто б проаналізувати фінансову політику держави та стимулювання розвитку сільських поселень, як можливість досягнення їх самодостатності та спроможності задоволити власні потреби із залученням інвестицій, та аналізу їх використання.

4. Роботу б збагатило вивчення розвиток сільських територій з позиції уникнення ризиків та негативних впливів урбанізації, наслідків трудової міграції, що не сприяють на відновлення та розвиток сільських територій.

5. У дисертації варто було б ширше висвітлити зарубіжний досвід у цій сфері суспільної діяльності.

Однак вказані дискусійні положення, окремі зауваження та відзначенні недоліки в цілому не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

7. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Дудзяк Оксани Антонівни «Відновлення та розвиток сільських територій: теорія, методологія і практика», за своїм змістом, основними науковими положеннями, висновками та рекомендаціями є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, характеризується практичною цінністю та науковою новизною. Зміст

дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які в цілому вирішенні у процесі проведеного дослідження.

Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам щодо написання докторських дисертацій. Автореферат розкриває основні положення дисертації та формує цілісну картину виконаного дослідження. Публікації здобувача в повній мірі відображають найбільш суттєві результати дисертації та відповідають діючим вимогам МОН України.

Враховуючи рівень наукової новизни, науково-теоретичну та практичну значущість, повноту апробації та викладу результатів дослідження у наукових працях, можна цілком стверджувати, що дисертаційна робота Дудзяк Оксани Антонівни відповідає вимогам п.п. 9,10,11,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка і управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пуллюя, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Б.М. Андрушків

Підпис завідувача кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пуллюя, д.е.н., проф. Андрушківа Б.М. засвідчую:

Проректор з науково-педагогічної роботи

С.Ф. Дячук

